

UPORABA SLOVENŠČINE NEKDAJ

Slovenščino so v prejšnjih časih bolj pogosto uporabljali, kot smo včasih mislili. S preprostim človekom se niso mogli pogovarjati v nemščini. Že v Valvasorjevih časih so nemški priseljenci na Sorškem polju govorili takšno nemščino, da jih tujci niso razumeli in celo vaščani iz enega in drugega dela vasi so se komaj razumeli, posebno tam v Bitnjah. Zapisovali pa so seveda vse v nemščini.

Prav ta navada nas je dolgo zavajala. Ko je leta 1579 prišel v Loko poslanec vicedoma iz Ljubljane in je kontroliral vinske mere, je moral njegovo pooblastilo prebrati loškemu mestnemu sodniku, danes bi rekli županu, mestni pisar. Sodnik ni znal ne brati ne pisati in ne nemško (Vilfan, Kronika 3/1988). Med reformacijo ob koncu 16. stoletja so obsodbe protestantov prebrali na tedenskem sejmu v Škofji Loki v nemščini in v slovenskem jeziku (Bl/251).

Tudi loški uradniki so znali slovensko. Za kaščarja, ki je imel pomembno funkcijo v gospodstvu, so želeli, da je znal slovensko (Bl/260). Jožef Paumgarten, sin bivšega loškega glavarja Maksa, je bil gosposki odvetnik v drugi polovici 18. stoletja. Navedel je, da obvlada slovenščino (Bl/366). Ko se je Danijel Wolkensperg potegoval ob koncu 18. stoletja za službo loškega glavarja, je navedel, da zna francosko, latinsko, italjansko in tudi nemško in slovensko (Bl/444). Za Jožefa II so v loških šolah poučevali že tudi v slovenskem jeziku (Bl/402).

Žal se nam starejši slovenski zapisi prav v Loškem arhivu niso ohranili. Imamo pa nekaj zanimivih uradnih zapisov iz začetka 19. stoletja v zemljiških knjigah. Stranke so znale samo slovensko, zato so tako tudi zapisali in potem tekst prevedli v celoten nemški kontekst.

Gospodstvo – listinska serija 20/126

Blaž Klemenčič je leta 1803 tožil Valentina Rozuna, Matevža Ruparja in Mico Klemenčič za prestane bolečine. Stroški so bili še za zdravljenje, za zdravila, za ranocelnika Jožefa

Gerbca in za dni, ko je bil nesposoben za delo. Ranocelnik Gerbec je pod prisego povedal svoje zahtevke. Vseh stroškov za zdravljenje je bilo 300 goldinarjev deželne vrednosti. Po urbarialni številki, ki je pripisana zapisniku, je bil Blaž Klemenčič doma pri Sv. Ožboltu št. 13, po domače Spodnji Fojkar. Mica je bila njegova žena. Kaj so imeli med seboj, pa ni razvidno, ker kriminalni del spisa ni reševalo loško sodišče ali pa teh spisov niso ohranjali. Kaže, da so ga po nesreči zastreli. Blaž je potem še dolgo živel.

Blaževa prisega se glasi takole:

Jest Blas Klementshtsh persheshem k Bogu usigamogozhnimo ena zhista, inu resnizhna Persega, de biu raishi 300 Rainsh isgubil, koker te Bolezhine skus to sterlena Rano prestavu, koker guishnu men Bug pomagaj, Amen.

+

Alojzij Uhl, podpisal

Predstavniki sosesk Hosta in Puštal so se v začetku prejšnjega stoletja tožili zaradi pašnih pravic. Pravde so tekle leta na vse strani, tudi na Landrat v Ljubljano. Pravda je bila v nemškem jeziku. Ker pa so znali udeleženci, Puštanci in Hostenci, samo slovensko, so jim prisego prevedli. Zapis je v cerkveni zemljiški knjigi župnije Loka – Intabulations Urkunden Buch der Stadtpfarrhofsgülten zu Laak – Thom II (1829–1851), str. 36. Zapis prisege je iz leta 1836. – v »krainischer sprache«.

Persega

Jest Gashper Kallan perseshem k Bogu vsigamogozhnimu, vsigavedeozhnimu, in narbolj pravizhnimu bres sadrška ali dvojne zastopnosti eno zhisto pravizhno persego, de je soseska Burgstall pred 20 letmi v enimu zhasu od trideset let od leta 1817 nasaj rajtano slasti pred 21 letmi to soseski Hosta lastno shivino vsake sorte koker se je pasla is tih sosesknh Burgstall lastnih spashnikov sa Kuzlam, v Prekstane, Kurnik, Dobrava in Hrastniz vezhkrat s guavtjo (v nemškem prevodu Gewalttätig – nasilen) vun segnata, in de so Hostezhani

od te guvavti, katero so Burgstalzi sturili dobro vedili. Koker resnizhno meni Bog pomagaj. Amen.

Podkrižan Gašper Kalan, skozi Dr. J. A. Paschali m. p.

Zanimiv je primer zapuščine gruntarja Luka Prevca iz Dolenje vasi, stara h. št. 19., pozneje domače ime Jelenc. Ni znano, zakaj je umrl, gotovo pa ne od starosti. Bil je silno zadolžen. Umrl je leta 1806 in zapustil vdovo Katarino in nedoletne otroke. Za varuha jim je bil predložen Anton Kalan. Pokojnik je na veliko kupčeval s platnom. Kar na enem mestu v zemljiški knjigi je zapisano večje število upnikov (Listine 22/147, 154...): Med upniki so bili Jakob Lapajne, župnik, Matevž Pokorn, Lucija Pogačnik s Češnjice, Matevž Logar iz Selc, Anton Šolar iz Topol, Tilen Prevodnik iz Svetja, Valentin Jesenko, Maruša Pegam, Peter Starman, Matevž Klemenčič, Jernej Prevca, Matevž Žagar. Vsi navedeni so dolgove navedli v slovenščini. Luka Prevca jim je dolgoval preko 2600 goldinarjev nemške vrednosti. Vseh dolgov je bilo vknjiženih preko 6000 gld. Posestvo so prodali na dražbi in ga je kupil Gašper Trojar, ki ga pozneje ni vsega obdržal in je zemljiščne dele prodal Jakobu Ravniharju, Blažu Kalanu in Jerneju Benediku (Suplement I/2, II/1, 2, 111). Navedimo nekaj zapisov:

Jest Catharina Preuzouka perscheschem Bogu usigamogozhnimo ena zhista, rezhnizhna, jenu šuotna Persega, de moi rank Mosch Luka Preuz je letem Gospod Jacob Lapainet na Posodill u en Poscht 100 Reinsch, jenu po 4 od stu zhimscha od 20 tiga Aprila 1805, jenu u drug Poscht 300 Guldinarju jenu po 4 od stu zhimscha od 22 tiga Juniusa 805 guischen douschan, leto toko guischnu, koker men Bug pomagaj, Amen.

*Katarina Preutz
durch Martin Klobus*

Jest Gregor Michellitsch perscheschem k Bogu usigamogozhnimo ena zhista, inu resnizhna Persega, de je Peter Starmann rankimu Luku Preuzu Platnu richteg dau, to toko guschnu, koker men Bog pomagaj, Amen.

Gregor Mihelič

Jest Catharina Preuz, inu jest Jerni Preuz perscheschem k Bogu usigamogozhnimo ena zhista, inu rezhnizhna Persega, de je rank Luka Preuz sche pred 14 tem Leitem prut men Catharin Preuz (pruti Catharin Preuz pravi Jerni Preuz) obstau de sem jest (de je ona) sa Dotta 200 Reinsch u Denarieh, ena Krava, ena Jeniza, en Zent Prediva, ino en Tovar Schita pernesla, to toku guischnu, koker meni Bog pomagaj, Amen.

*Katharina Preuz
Jerni Preuz durch
mich Aloys Uhl*

Nekaj sta se leta 1816 prepirala Anton Mezek in Janez Mažgon.

Jest Anton Messeh persechem Bogu usiga mogozhnimo eno zhisto rezhnizhno persego, de po moi Vednost jenu spounost ni ress de biu jest temu Janes Maschgon oblubu ta kup sa Kravo od 17 Goldinarjou koker kmal bodem s Reke, kamer sem Glich tist dan ta 27 Genden 1814 schou, nasai perschou, plazhat s to saveso, da szer ima ta Janes Maschgon Pravizo to predano, ampak ne plazhano Kravo bres saderska nasai uset, tudi persechem da je ta meni od Janes Maschgon prez useta Krava 25 Goldinarjou uredna leto use take guischnu koker meni Bug pomagei.

*Meseg po Dietrich
m. p.*

S tem prispevkom smo predstavili nekaj zanimivejših uradnih zapisov v slovenščini, ki so jo uporabljali na Loškem na začetku prejšnjega stoletja.

France Štukl